

דף יב

הערות ובאורים בפשט

ז'עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא דכתיב 'לא תלקט לעני' – לא תלקט לו לעני, אבל הכא לא. ורבי אליעזר האי 'לא תלקט' מאי עביד ליה? מיבעי ליה להזהיר לעני על שלו' – גם חכמים מודים לדין זה, שהעני מוזהר במתנות עניים, שהלכה פסוקה היא זו (חולין קלא: ז'אפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו), אלא ששני פסוקים הם – 'לא תלקט לעני' – אחד בסדר 'קדושים' ואחד ב'אמור', ודרשו חכמים אחד – שלא יסייע לעני אחר, ואחד – להזהיר לעני על שלו (משך חכמה – אמור כג, כב).

– התוס' (בד"ה אלא) הסבירו את מחלוקת האמוראים (רב חסדא ואמימר או רב פפא) אם ניתן להוכיח מחכמים שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו – שמחלוקת זו תלויה בשאלה אם יש ללמוד מהדין שנלמד כאן מן הפסוק, שאסור ללקט לעני אחר, לכל התורה, או שמא דוקא במתנות עניים, סברא הוא שלא זיכתה תורה לעני אלא מה שכל אחד מלקט לצורך עצמו. ושורש המחלוקת – יש לפרש – אם מתנות עניים גדרם הפקר לעניים, שאז, דומה הדבר לכל מגביה מציאה לחבירו. או אינו אלא התר זכיה שנתנה תורה לעניים, ואינם הפקר, ומרשות הבעלים זוכים העניים. ולפי צד זה, ודאי אי אפשר ללמוד מכאן למגביה מציאה, שכאן אין זו מציאה. וחקירה זו חקר ב'משנה למלך' (תרומות ב, ט), ונמצינו למדים שנחלקו בה אמוראים. (בית ישי' ג. ע"ש באורך).

'יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך' – היינו, שאין חובת המזונות מוטלת על הרב, אלא ידאג העבד לעצמו, שיחזור על הפתחים (ע' רש"י), 'שישראל מצווין להחיות העבדים שביניהם' (רמב"ם הל' עבדים ט, ז. והתוס' בב"ק פח.). הוכיחו מהמשך הסוגיא שאין 'כל כך חובה' לתת צדקה לעבדים (עכ"פ לרבי יהודה. ע"ש), מזה שאמרו שבשני בצורת יכול העבד לומר 'או פרנסני או הוציאני לחרות', כדי שירחמו עליו ויוזנוהו. וע' בזה ב'אגרות משה' או"ח ח"ב לג, א ובספר הזכרון לגר"ב זולטי, עמ' צו). ואם אכן אין אפשרות שיוזן מן הצדקה, לא יכול הרב לומר לו כן (כן כתבו התוס' בע"ב בד"ה שמע. ע"ש). (ונראה שהוא הדין כשיש לעבד ממון שלו, שיכול הרב לומר לו כן, ויוזן העבד מממנו. ויש לעיין למאן דאמר 'אינו יכול' אם במקרה זה יכול).

'המקדיש ידי עבדו... שמע מינה יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך' – שאם אינו יכול לומר לו, לא היה צריך העבד ללוות וכו', כי מעיקרא לא חל ההקדש, שהרי אין הרב מעלה לו מזונות, וממילא מעשי ידי, משועבדים הם לתשלום מזונותיו. ואף כי 'הקדש מפקיע מידי שעבוד' – כבר כתבו הראשונים שבקדושת דמים אין ההקדש מפקיע מהשעבוד. (משיעורי הגר"ח מטלו. מובא בספר הזכרון 'כצאן יוסף', ז. ע"ש שהאריך בגדרו של שעבוד זה. ולא הבנתי מעיקרא את קושיתו, שיש לפרש בפשטות שאמנם חל ההקדש, אך רבו חייב לו מזונות, כי הרי הוא גרם לכך שמעשי ידיו של העבד יופקעו ממנו, והרי זה כמו שנטל את מעשי ידיו ונתנם לאחר. ומדברי רב משמע שחייב העבד להלוות וכו' כי אין לו מזונות, ומשמע שרבו פטור מלזונו).

(ע"ב) 'ולימא ליה הקדש עד השתא סגי לך בלא העדפה והשתא נמי תיסגי לך בלא העדפה... קמא קמא קדיש ליה? בפחות משה פרוטה' –

ואם תאמר, מה מקשה 'ולימא ליה הקדש...', הקדש מאי עבידתיה, והלא אין הוא בעל דברים של העבד, כי הרי לא חל ההקדש על פחות משה פרוטה? ודוחק לומר שכל הקושיא אינה לפי הסבר

הגמרא שבהמשך.

ויש לפרש, שהשאלה היא על התנא, למה חיפש התנא אחר תקנת העבד שיעשה לכתחילה דבר שההקדש נפסד על ידו, והכל לצורך העדפה בלבד. (משמרות כהונה)

(לפרוש שהביא הרא"ש בתוספותיו, דלא כרש"י, שההקדש חל על פחות מש"פ, אלא שהתירו כאן לעבד להנות פחות פחות מש"פ – לפרוש זה שאלת הגמרא מתפרשת בפשיטות, למה התירו לו חכמים בשביל העדפה. וע' באור שמח (הל' ערכין ו,יט) שאפילו אם נאמר שחצי שיעור אינו אסור כאן אלא מדרבנן, הרי החצאים מצטרפין לפרוטה לזמן מרובה, וודאי אסור מדאורייתא).

אך עדיין יש להקשות, אם ההקדש אינו חל על פחות משהו פרוטה, מדוע כל מה שעושה לא שייך לאדון? וצריך לומר שדעתו היתה להקדיש הכל ולא שייר לעצמו מאומה ממעשי ידי העבד, אך כל עוד לא עשה שוה פרוטה, ההקדש עדיין לא זכה בו, עד שיעשה עוד ויצטרף, ולכן יכול העבד לפני כן לפורעו למלוה. (ולפי זה מתורצת גם השאלה הראשונה, שכוונת הגמרא להקשות בדרך 'ממה נפשך', או שההקדש זוכה, ואם לאו – הכל שייך האדון. ומתריך: כיון שלהקדש ניהא בכך שהעבד זיון, כך היתה דעתו של המקדיש, כפי התועלת שיש להקדש בדבר, ולכן אין לאדון זכות, ויכול לפרוע חובו). (עפ"י מהר"ם שיף והגר"ח מטלז שם).

(לגוף דברי רש"י שאין ההקדש חל בפחות משהו פרוטה – הוכיח באור שמח' (ערכין ו,יט), שזה דוקא בקדושת דמים, ולא בקדושת הגוף. ויש מי שפרש דברי רש"י שרק דיני ההקדש אינם חלים על פחות מש"פ, אך ההקדש עצמו חל. (הגר"ח מטלז שם, והאריך בישוּב כמה קושיות). וע"ע: מנחת שלמה סו,ד).

זעבדו ליה סמא חריפא ואתסי בתלתא יומי, מהו דתימא צערא דידיה הוא, קא משמע לך – דוקא בשכבר השתמש בסמא חריפא, אבל אין הרב יכול לכופו לעשות סמא חריפא. וכל שכן שאינו יכול ליקח מדמי רפואתו לעצמו ולהניחו בצער.

ומה שכתב רש"י על העדפה ש'צריך בשביל חליו להוסיף על מזונותיו' אין מדובר במזונות המוכרחים לרפואתו, אלא על מעדנים יתרים אשר הם לנחת לחולה יותר מלבריא. (חזו"א קמז)

דף יג

הערות ובאורים בפשט

'דאי בעי שקיל ארבעה זוזי מישראל ופסיל ליה כל היכא דאיתיה' – אף על פי שאין אדם יכול להקדיש ולמכור דבר שאינו ברשותו (ע' ב"ק סח: ועוד), והרי העבד ברח ממנו ואינו תחת שליטתו – יש לומר שכיון שעבדים כקרקעות הם (לרבנן – ע' ב"ק צו), ובקרקע הדין שלעולם יכול למכור, שלא יוצאת מרשותו. ועוד, הרי העבד עצמו חפץ להשאיר ברשות אדונו. (רש"י. וע' בזכר יצחק ל (א), מהגר"ח).

– ולמה לא אמרו 'אי בעי מפקיר ליה' – משום שישנה דעה הסוברת (ע' להלן לט וכריתות כד) שעדיין אוכל בתרומה, לפי שמעוכב גט שחרור (פורת יוסף). ויש שכתבו לתרץ, שאפשר שלא מועיל ההפקר לענין תרומה, אלא אם בדעת העבד לזכות בעצמו, אולם כאן הרי חפץ להשאיר תחת אדונו. (ע' זכר יצחק ל (א), בסוף הסימן, בשם הגר"ח; אילת השחר כאן. ונשארו ב'צריך עיון'. וע' עוד בענין זה באחיעזר ח"ג עח).

'מפני שמפסידו משפחה כנענית' – יש להוכיח מכאן, שעבד משוחרר נאסר בשפחה מיד, גם לפני שטבל. שאם לא כן, אין לדון את זכית הגט עבורו כ'חובה', שהרי מותר הוא עדיין בשפחה.